

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра психології, логопедії та інклюзивної освіти

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ:
СУЧАСНІСТЬ, ІННОВАЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

**за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
(Україна, Житомир, 25 квітня 2023 р.)**

**«Topical Issues of Personal Development: Modernity,
Innovations, Prospects»**

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2023

УДК 159.923.2

А 43

*Рекомендовано до друку вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №10 від «26» травня 2023 року)*

Рецензенти:

СЛОЗАНСЬКА Ганна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

ВІНС Вікторія – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту, практичної психології та інклюзивної освіти Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

ДАНИЛЕВИЧ Лариса - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

ЗАГУРСЬКА Інна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

А 43 Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 25 квітня 2023 р.) / Ред. колегія: Л.Котлова, С.Дмитрієва, С.Максимець / М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соц.-псих. факультет. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. 208 с.

У збірнику подано наукові праці учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, яка відбулася 25 квітня 2023 року в м. Житомирі на базі соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка. Збірник адресовано науковцям, фахівцям-практикам, здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними науковими досягненнями, проблемами і перспективами в психології, логопедії, педагогіці, соціальній роботі та інклюзивній освіті.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки редакторів можуть не збігатися з позицією авторів.

УДК 159.923.2

©Автори публікацій, 2023
©Житомирський державний
університет імені Івана
Франка, оригінал-макет,
2023

Горбашенко Т. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ПЕРЕГОВОРІВ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ.....	80
Горішна Н. СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	83
Гриньова Н. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	85
Гузій Н. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄНТОВАНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ.....	87
Данилюк Н. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВ І САМОСТАВЛЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	90
Делех Б. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ.....	92
Дерев'яно С. НАВЧАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОНЛАЙН-КВЕСТІВ З ПСИХОЛОГІЇ.....	95
Дика Я. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ РІШЕНЬ МАТЕМАТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.....	98
Дмитрієва С., Грибок В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ.....	101
Дмитрієва С., Григоришина М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМПАТІЙНОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	103
Дмитрієва С., Делех Б. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «МИСТЕЦТВО» У СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	107
Дмитрієва С., Копитко Т. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕВСТИГАЮЧИХ ПІДЛІТКІВ.....	109

Горішна Надія Мирославівна

кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Враховуючи тенденцію до зростання чисельності дітей з розладами спектра аутизму (РАС) в Україні – в середньому 500 тисяч новонароджених дітей щороку [2, с. 14], – все більшої актуальності набуває питання організації ефективного інклюзивного навчання даної категорії дітей.

РАС – є неврологічним станом, який виникає внаслідок специфіки розвитку головного мозку і характеризуються якісними порушеннями у комунікації, взаємодії та поведінці [4].

Діти з РАС є однією з найскладніших категорій дітей з точки зору їх включення у систему загальної освіти. Проте, навчання в загальноосвітній школі є важливим для дітей з аутизмом, ймовірно, навіть більше, ніж для інших дітей з порушеннями психофізичного розвитку, оскільки воно може суттєво впливати на їхній розвиток, зокрема, сприяти підвищенню рівня мовленнєвих та комунікативних навичок, навичок соціалізації та рівня інтелектуального розвитку [1, с. 264]. Їх інклюзія у систему освіти ускладнюється через труднощі зі спілкуванням з дорослими та ровесниками, труднощами адаптації до нових умов та опануванням соціально прийнятними моделями поведінки, непередбачуваними реакціями, внаслідок порушень в сенсорному сприйнятті й обробці сенсорних стимулів, які можуть викликати дезорганізацію поведінки інших дітей. Проте, навчання в інклюзивному середовищі створює можливості не лише для покращення соціального розвитку дітей з РАС, але й для підвищення рівня чутливості та толерантності оточення до таких дітей [1, с. 264-265].

Значний потенціал щодо забезпечення участі у навчальному процесі, покращення їхніх комунікативних навичок та формування адаптивної поведінки володіють мають стратегії навчання дітей з РАС. Проведені дослідження свідчать [3; 5; 7; 8; 9; 10; 11], що діти з аутизмом можуть успішно навчатися та розвиватися при використанні відповідних стратегій навчання. Разом з тим, у вітчизняній науковій та методичній літературі питання використання стратегій навчання дітей з аутизмом в умовах інклюзивного навчання є мало дослідженими і систематизованими. Зважаючи на це, метою дослідження є аналіз та систематизація стратегій навчання дітей з РАС.

Стратегії навчання визначають як цілеспрямовані дії вчителя, що мають на меті підвищення якості навчання та ефективності його засвоєння учнями,

зокрема шляхом застосування спеціальних методик та прийомів, а також організаційних форм роботи з учнями [6].

Результати аналізу закордонної наукової літератури засвідчили, що використання в інклюзивному навчанні стратегій, ефективність яких доведена дослідницьким шляхом, сприяє посиленню адаптивної поведінки, покращенню комунікації, мотивації до взаємодії та навчання учнів з аутизмом.

Виділяють чотири типи таких стратегій: *превентивні*, завдання яких попередити виникнення непередбачуваних ситуацій під час уроків завдяки ретельному плануванню; *підтримуючі* – спрямовані на підтримку бажаної поведінки учнів, зменшення невизначеності та хаосу; *корекційні*, що використовуються для відреагування на ситуації прояву небажаної поведінки та переорієнтацію учнів на виконання бажаних завдань; та *комплексні*, що покликані здійснювати всебічний вплив на поведінку дитини з РАС.

Загалом такі стратегії поділяють на чотири типи, залежно від тих завдань, які вони виконують. Профілактичні стратегії застосовуються при плануванні уроків та інших заходів для максимально безболісного включення учнів в інклюзивне освітнє середовище та попередження небажаних реакцій шляхом чіткого структурування діяльності. До таких стратегій відносять: соціальні історії [7]; системи обміну зображеннями [5]; візуальні графіки; структурування навколишнього середовища. *Підтримуючі стратегії використовуються для залучення учнів до участі у навчальній діяльності. Це завдання досягається через встановлення чітких соціальних та поведінкових цілей класних та позаурочних заходів; визначення матеріалу, який має бути засвоєний учнями [9]; застосування графічних організаторів і чітких інструкцій; створення реальних та імовірних ситуацій взаємодії у контрольованому середовищі; використання мультисенсорного навчання [11]; та диференційованого оцінювання [3].* Призначення *корекційних стратегій* навчання полягає у наданні допомоги учням з РАС, коли вони стикаються з навчальними і/або поведінковими труднощами. До них відносять стратегії: підкріплення поведінки, що є несумісною з небажаною; підкріплення відсутності ознак небажаної поведінки; підкріплення зниження частоти демонстрації небажаної поведінки та заохочення використання комунікації [10, с. 24]; поступового зниження частоти використання підказок [8, с. 82].

Комплексні стратегії навчання дітей з РАС поєднують елементи усіх трьох типів стратегій – корекційних, підтримуючих та профілактичних. Вони призначені для навчання дітей широкого спектра навичок – міжособистісної взаємодії, комунікативних, ігрових, академічних, побутових, а також розвитку мотивації до навчання, розширення кола інтересів та діяльності, опанування адаптивними моделями поведінки, емоційної та сенсорної регуляції. Прикладами стратегій даної групи є АВА терапія та структуроване навчання з опорою на візуальну підтримку, терапія та освіта дітей з аутизмом та пов'язаними з ними порушеннями комунікації (ТЕАССН). Використання цих стратегій вимагає спеціальної підготовки, передбачає залучення мультидисциплінарної команди фахівців та є доцільним при важких порушеннях за аутичним типом.

Доцільне та уміле використання зазначених стратегій дозволяють забезпечити ефективний процес інклюзії дітей з РАС з урахуванням їх сильних та слабких.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні оптимальних підходів до використання стратегій навчання дітей з аутизмом в умовах вітчизняного інклюзивного середовища.

Література:

1. Рибченко Л. К. Інклюзивне навчання дітей з аутизмом в загальноосвітній системі навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2015. Вип. V. С. 261-270.
2. Сухіна І. В., Скрипник Т. В., Риндер І. Д. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом. Київ-Чернівці: «Букрек». 2017. 192 с.
3. Anderson K. M. Tips for teaching: Differentiating instruction to include all students. *Preventing School Failure*. 2007. 51(3). Pp. 49-54.
4. APA. Diagnostic and statistical manual of mental disorders. 4th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association. 2000.
5. Frost L. A., Bondy A. S. PECS – The picture exchange communication system. Newark, DE: Pyramid Educational Consultants. 1985.
6. Glossary of terms and definitions on quality in education. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2012. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000218229.locale=en> (Last assessed: 10.03. 2023).
7. Gray C. Updated guidelines and criteria for writing social stories™. Arlington, MI: Future Horizons. 2003.
8. Green G. Behavior analytic instruction for learners with autism: Advances in stimulus-control technology. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*. 2001. 16(2). Pp. 72-85.
9. Marks S. U., Shaw-Hegwer J., Schrader C., Longaker T., Peters I., Powers F., et al. Instructional management tips for teachers of students with autism spectrum disorder (ASD). *Teaching Exceptional Children*. 2003. 35(4). Pp. 50-54.
10. Scheuermann B., Webber J. Autism: Teaching does make a difference. Belmont, CA: Wadsworth. 2002.
11. Simpson R. L., de Boer-Ott S. R., Smith-Myles B. Inclusion of learners with autism spectrum disorders in general education settings. *Topics in Language Disorders*. 2003. 23(2). Pp. 116-133.

Гриньова Наталія В'ячеславівна

кандидатка психологічних наук, доцентка,

доцентка кафедри психології

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна